

**НАЈЗНАМЕНИТИЈЕ ЛИЧНОСТИ СРПСКОГ МАЧЕВАЊА
19. и почетка 20. века**

**ЂОРЂЕ МАРКОВИЋ – КОДЕР
СТЕВАН ТОДОРОВИЋ
ШАРЛ ДУСЕ
СВЕТИСЛАВ ЈОВАНОВИЋ**

ЂОРЂЕ МАРКОВИЋ - КОДЕР

Ђорђе Марковић Кодер (нем. „мачак“) - (1806-1891) први српски школовани учитељ мачевања. Ђорђе Марковић Кодер је иначе био преводаца, правник, песник (претеча српског поетског модернизма и авангарде), полиглота (7 језика је говорио а познавао 12), светски путник (велик део Европе, северну Африку и део Азије је обишао пешке!), авантуриста „коме је свет био тесан“ (Јаша Игњатовић), српски „Диоген“ и један од свестранијих интелектуалаца свог времена (бавио се математиком, правом, медицином, астрономијом, естетиком...).

Јаша Игњатовић, који га је упознао двадесетих и тридесетих година 19. века у Пешти, сећа га се у својим Мемоарима као духовитог, необичног човека посвећеног стицању најразличитијих знања, но лишеног намере да та знања практично користи.

Овај уклетни песник и најоригиналнији ствараоц у српској књижевности 19. века, и поред огромне ерудиције, добар део свог живота се издржавао као учитељ мачевања. Школовао се у Пешти где је уједно завршио и мачевање код светски познатог мачевалачког мајстора Ф. Шапона. Држао је часове мачевања у Будимпешти, Сегедину и Темишвару не само студентима већ и питомцима аустријске војске (62 регимента) сабљом и рапиром када му је и био понуђен посао за редовног војног „фехтмајстора“.

Отворио је и мачевалачку школу у Темишвару. У Новом саду и Петроварадину 1837. године формира „Гимнастичко заведеније“ и држи приватне часове мачевања. Затим часове мачевања држи и у Сегедину, где је у периоду од 1839. до 1844. године у гимназији давао часове мачевања Стевану Тодоровићу.

Кодер је у првој половини 1839. године, такође у Крагујевцу, на позив Милоша Обреновића био постављен за првог дворског учитеља мачевања и телесног вежбања у Србији. Часове је давао његовим синовима Михаилу и Милану. Како је Кодер часове давао и Милошевим гардистима и заинтересованим

грађанима Крагујевца овај град је убрзо био „заражен“ мачевалачком вештином. Но, Кодер је након 5 месеци отпутовао.

Кодер је 1843. године отвара Школу мачевања у Београду и постаје први учитељ мачевања у првој грађанској школи мачевања у Београду. Ова школа је била на Палилули у непосредној близини данашње цркве Св. Марка. Ту је држао часове београдским младићима и ученицима Лицеја. Кодер је у Београду држао часове мачевања по аустријској школи пошто се мађарска школа формирала тек почетком 20 века. и држао је часове борбеног мачевања тешком вежбовном сабљом.

По доласку у Београд, осим у својој приватној школи, часове мачевања држи питомцима Војне академије (његов ученик је био и син Вука Караџића, Димитрије) и кнежеве гарде.

Од 1858 до 1860. године је био контрактуални (уговорни) професор мачевања у Артиљеријској школи (Војна академија) у Београду као први домаћи професор мачевања у овој институцији. Из тог периода имамо податак да је једном приликом, пошто је „урадио најмање сто „мулипед“-а (вртење маче из зглоба шаке) написао неки извештај на хартији пером тако читко и разговетно као да му је рука пре тога мировала“. С обзиром да је наведена вежба коришћена само за лаке спортске мачеве (јер би тежи повредили зглоб и јер се само код лаких спортских мачева изводе ударци из зглоба шаке) овај податак нам указује да је Кодер у наведеном периоду готово сигурно давао и часове из спортског мачевања.

Некако у то исто време (1862) објавио је у Новом Саду свој спев Роморанка. Модеран, па и авангардан у својим језичким и формалним иновацијама, Кодер је поетички антиципирао међуратни модернизам и авангарду. Но, већ наредне године, незадовољан и несхваћен, отишао је у свет. После 25 година путовања по свету (по Северној Африци, Румунији, Грчкој, Италији, Турској - у Цариграду је, иако већ сасвим стар, учио арапски да би Роморанку превео на тај језик)

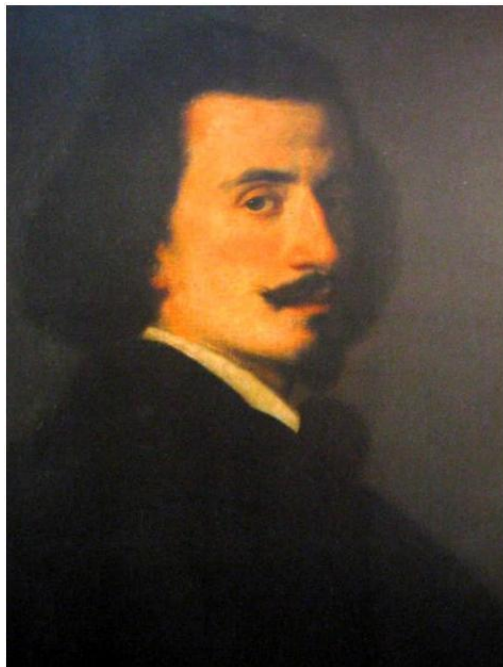

Коначно се враћа у Нови Сад. Човек „коме је свет био тесан“ последње године свога живота провео је у убогом дому, у неком куту где је „таман једна постеља могла стати и ништа више“. Живећи усамљенички, скромно, посвећен превасходно радостима

духа и писању, Кодер је тако и умро, не одвајајући се до последњег часа од својих рукописа. Умро је 6. априла 1891. године у новосадској градској болници. Српска књижевност није ни слутила какав је непоновљиви таленат заувек угашен тог пролећног предвечерја. Неколико углавном штурих некролога објављених том приликом у нашим листовима сведочи о одсуству разумевања и дубљег интересовања за Кодерово необично дело. Песниковој сахрани на Успенском гробљу у Новом Саду је присуствовало тек „седам-осам новосадских грађана који су знали за његово име“.

Заборав који је умрлог песника покрио је био толики да му се чак и гроб изгубио (након извесног времена је био прекопан, пошто нико о нему није водио бригу): данас се зна само то да је сахрањен у близини Јаше Игњатовића, који је био један од ретких савремених поштовалаца Кодеровог дела. Неко је с тим у вези написао да: *„Случај Кодера представља велику мрљу на савести српске књижевности и културе.“*

СТЕВАН ТОДОРОВИЋ

Стеван Тодоровић почетком 19. века

Стваралац универзалног духа и горостасна интелектуална фигура чије је пионирско дело уграђено у готово све области Српске културе 19. века. Стеван Тодоровић ће 1857. године оснивајући „Прво српско друштво за гимнастику и борење (мачевање)“ Београду донети титулу првог од свих словенских градова које има гимнастичко друштво.

Стеван Тодоровић је рођен у Новом Саду 1832. године. Као ђак гимназије у Сегедину био је ђак првог српског школованог учитеља мачевања Ђорђа Марковића Кодера. Тада је заволео је мачевалачку вештину и њом се активно бавио готово све до смрти. Студирао је сликарство у Бечу и Минхену, где се активно бавио и мачевањем.

Поред сликарства којим се доследно бавио више од пола века познати српски сликар Стеван Тодоровић (1832-1925) је оставио у српској културној средини запажене трагове и у многим пољима васпитног и просветног рада. Свестрано образован и вишеструко обдарен он је пођеднако ревносно службовао као професор гимназије, водио сликарску, вајарску и гимнастичку школу, руковао мачевалачком секцијом. Био је покретач изградње Српског народног позоришта, опробао се као глумац, редитељ и декоратер. У Новом Саду 1855. године у просторијама велике гимназије са Јованом Ђорђевићем, др. Ђорђем Натошевићем и Јованом Гавриловићем утемељује мачевалачки покрет у овом граду. У сарадњи са Корнелијем Станковићем, он је приредио прве вокалне концерте у Србији показавши при томе своју развијену музичку културу.

У неку руку он је био први српски геније у правом ренесансном смислу те речи. *„Нестор наше сликарске уметности, оснивач првог српског Народног позоришта, Певачког друштва, Соколства..., нема културне установе којој Стева Тодоровић није ударио камен темељац, па се с правом може рећи да је он отац нашег културног живота.“*; *„Стожер друштвеног живота у Србији друге половине XIX века, тачније душепопечитељ и џанбаба елите напредне српске младежи, од краја педесетих до краја седамдесетих година, Тодоровић је, нема спора, израстао у горостану фигуру историје новије српске културе. Готово да нема области друштвеног живота код Срба, посебно у Кнежевини и Краљевини Србији, у чијим темељима или чијем препороду и наглом напретку нису уграђени његово дело и плодотворно деловање, најчешће његови пионирски подухвати.“* (Никола Кусовац)

Наиме, шездесетих година 19. века, окупљајући синове виђенијих Београђана, Стева је основао прву сликарску школу у Србији. Поред цртања ученици су у овој школи добијали и знања из музике, књижевности и естетике а организовани су и часови телесног вежбања и мачевања. Школа се налазила на Косанчићевом венцу бр.2 у кући сликара Милије Марковића-Распопа. На том месту је била касније Народна библиотека, која је изгорела у бомбардовању 1941. године. Данас се ту налази ограђени споменички комплекс рушевина. Ова школа је, на жалост, убрзо престала са радом али је он видео велико занимање једне групе ученика за гимнастику и мачевање. С тим у вези један од првих чланова школе о Стеви Тодоровићу је написао за бечки часопис „Српска зора“ следеће: *„Познавали смо га пре као певача, него као сликара. Али, када смо се ми ђаци скупили око њега мање смо наваљивали да учимо цртање, а више певање, гимнастику, борење и глумљење“*. Из овог разлога је у лето 1857. године Стева Тодоровић основао „Прво српско друштво за гимнастику и борење“.*

Новоосновано „Прво српско друштво за гимнастику и борење“ добивши за свој рад одобрење од власти окупило је у почетку 16 омладинаца. Међу тим првим члановима су се налазили и многи мачеваоци и гимнастичари који ће касније заузимати високе положаје у политичком, државном и друштвеном животу Србије. Ту су били Љубомир Каљевић, Милан Кујунџић, Чеда Мијатовић, Андра Николић и Владан Ђорђевић које ће 18 година касније и сам бити иницијатор оснивања „Првог београдског друштва за гимнастику и борење“. Први часови мачевања су у оквиру новооснованог друштва држани у једној вежбаоници Лицеја, затим у стану Стеве Тодоровића, а онда у шупи Саве Спахије која се налазила у близини Саборне цркве, на месту где се данас налази осмогодишња школа „Краљ Петар I“.

***О величини пионирског подухвата и културном значају ове школе у заосталој Србији говори и податак да је у Београду тог времена још увек било каравана са камилама. Тако је 1854. године у Београд дошао караван са 553 велике и 105 малих камила, натоварених дуваном које су после траву крај Баре Венеције (данашња главна железничка станица).**

Стеван Тодоровић – Прво српско друштво за гимнастику борење

Потребне реквизите је Стева набавио о свом трошку. У оквиру, иначе овог првог спортског друштва у Србији, се активно оцава школа фехтовања или борења, како су мачевање у то време називали.

Спомен табла на ОШ „Краљ Петар I “

Стеван Тодоровић је у раду имао низ тешкоћа због конзервативних схватања средине о телесном васпитању, па је због тога дошао и у сукоб са родитељима неких вежбача. Они су га чак једном приликом тужили полицији да је завео „такву игру где деца могу сломити ноге или руке“. Након тужбе родитеља полицији Стева Тодоровић је добио акт са следећом садржином: „...На тужбу родитеља да заводите такву игру у којој деца могу сломити ноге и руке, забрањује вам се даљи рад...“ Стеви Тодоровићу и његовим ученицима није било лако. Но, једна срећна околност и овде је одиграла

важну улогу. Међу Стевиним ученицима налазио се и син тадашњег министра просвете Косте Николајевића. Стева Тодоровић одлучи да то искористи. Сутрадан по пријему забране од полиције, Стева се обратио министру Николајевићу а већ другог дана добио је акт у коме је стајало: „...Молимо вас да наставите рад телесног вежбања на корист подмлатка...”

Тако је друштво наставило са упражњавањем борења и гимнастике све до 1860. године када је прешло у просторије тадашњег „турског хана”. У време пресељења Стева је имао 80 ученика који су се бавили упоредо и сликарством и вајарством, књижевношћу, беседништвом, лепим понашањем, гимнастиком и мачевањем. Но, и поред оваквих тешкоћа, број ученика у Тодоровићевој школи гимнастике и мачевања стално се повећавао. Ради тога јавила се потреба за већим просторијама, које је Тодоровић нашао у згради „турског хана”, која се налазила на месту где је данас ресторан „Стамбол капија” (Васина улица).

Зграда турског хана у којој је Стеван Тодоровић имао 1860. школу мачевања.

Сабље за цивилно мачевање друге половине 19. века – највероватније из школе мачевања Стеве Тодоровића (нађене одбачене на улици приликом реконструкције тавана зграде на простору „турског хана”). Из личне збирке аутора.

Васина улица место на коме је Стеван Тодоровић у "турском хану" имао школу мачевања 1860. године.

Ту се преселила не само школа сликања већ и вежбаоница гимнастике и мачевања. У новим просторијама Тодоровић је на трећи дан Ускрса 1860. године приредио „први јавни час“ на коме су, уз изложбу слика, цртежа и акварела његових ученика изведене и гимнастичке и мачевалачке вежбе. Овај јавни час је побудио велико интересовање становника тадашњег Београда и они су дошли у великом броју; многи са својим породицама. Тадашњем кнезу Михаилу се приредба веома свидела и он се примио ПОКРОВИТЕЉСТВА над друштвом. Мачевање ће тада по први пут у Србији бити организовано под патронатом српског Двора.

Стеван Тодоровић око 1865. год.

Половином 1861. године а после краћег пута у иностранство на студије сликарства, Тодоровић се настањује у гостионици која се налазила код Калемегдана, на месту где је данас библиотека Града Београда.*

*** Реч је о хотелу са кафаном Код „српске круне“ која је подигнута 1846. године и имала је 12 соба за преноћиште, подруме за вино, луксузно опремљен простор у приземљу и шталу за смештај тридесет коња. Важила је за састајалиште најугледнијих личности Београда. Подигнута је на месту званом „Велика пијаца“ и то залагањем кнеза Александра Карађорђевића.**

Гостионица „Код српске круне“ и Библиотека Града Београда - место на коме се налазила кафана у којој је била II школа мачевања Стевана Тодоровића

У пространој соби је сместио гимнастичке справе и мачевалачку опрему као и сликарски материјал и приборе. То је у ствари била друга вежбаоница „Првог српског друштва за гимнастику и борење“. Пошто је код њега у све већем броју долазила омладина гостионичар је био незадовољан, па му је повисио станарину. Степа Тодоровић није могао да подмири високе трошкове, због чега му је гостионичар отказао стан. Поред тога, због неизмирених станарина за два месеца, изложио је јавној продаји његове сликарске радове, гимнастичке справе и мачевалачку опрему.*

*** Гостионичар „Српске круне“ је највећи део ствари продао извесном Грујићу, адвокату из Панчева.**

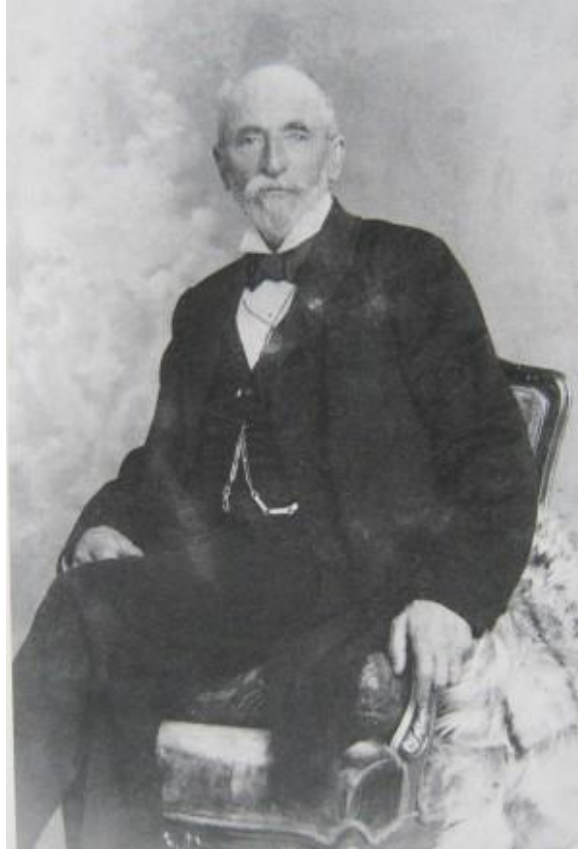
Маска за мачевање и рукавица из периода II половине 19. века. Пречаге на масци и несавитљива надлактица на рукавици указују да се ова опрема користила и за вежбање борбеног мачевања тешким вежбовним сабљама.

У време инцидента са гостионичарем Стеван је одлазио на двор где је кнежевог ванбрачног сина Велимира подучавао мачевању. За обављање ове дужности Тодоровић је добио врло високу плату и велики стан са две сале и балконом на првом спрату у „Старом здању“. Мало по мало, Стева је ради заједничког вежбања доводио у двор и друге омладинце. Тако је стекао још веће симпатије кнеза, који одушевљан, нешто радом у двору, а нешто успелим јавним часом, одлучује да подигне вежбаоницу и снабде је опремом. Тако је почетком новембра 1861. године школа добила трећи простор и то на месту испод зграде Народне банке у данашњој улици Краља Петра 7. Тодоровић је у једну салу сместио школу сликања а у другу гимнастике и мачевања. а реквизите је поново набавио и то о трошку кнежевом. Ово је уједно и други податак о томе да је у Београду 19. века постојала ДВОРСКА ШКОЛА мачевања!

Од прилике у исто то време, крајем 1861. године Петар Предраговић, учитељ гимнастике и мачевања, војни бегунац, писац првог штампаног уџбеника за предавање гимнастике у Србији и школовани официр аустријске војничке академије, држи часове гимнастике и фехтовања као приватни учитељ у ЕВАНГЕЛИСТИЧКОЈ школи у Београду. Није познато до када су се држали ови часови и да ли су се они држали и раније у наведеној школи. У лето 1862. године због интензивног рада школе Стеве Тодоровића, за потребе друштва гимнастике и мачевања, подигнута је и летња вежбаоница која се налазила на месту где је данас летња башта ресторана „Парк“ код Калемегдана. И овај пут су потребни реквизити набављени о трошку кнеза Михаила. Поред чланова друштва гимнастиком и мачевањем су се могли бавити и ђаци средњих београдских школа. Стева Тодоровић је 1864. године отишао у Фиренцу на усавршавање сликарства, а затим у Минхен. Његовим одласком престала је и активност у „Првом српском друштву за гимнастику и борење. Стева Тодоровић је по свему судећи, вероватно први у Београду држао часове и спортског мачевања и то не у самом почетку 1857. године већ тек касније. Ово се може закључити из помена „опреме“ која се продаје или набавља а без које не може бити ни говора о мачевању као спорту. Међутим и ово је дискутабилно јер отворено је питање колико је Стева, релативно слабог материјалног стања, био у стању да финансира набавку, транспорт и одржавање у то време веома скупе спортске мачевалачке опреме за школу са толико полазника!

Не може се са прецизношћу рећи по којој методи је предавао мачевање. Он је почео са аустријском школом коју је научио од Кодера, међутим, за живота је пуно путовао и задржавао се како у Паризу тако и у Фиренци. Из тог разлога није могуће замислити да он није посећивао у овим великим светским мачевалачким центрима и њихове школе мачевања. Да ли је нешто научио или преузео од италијанске (вероватније) или француске школе мачевања и да ли је то донео у Београд, ми никада нећемо са сигурношћу сазнати. Међутим, Стева је био и међу најватренијим позоришним трудбеницима у Београду крајем 6 деценије. Он је био управник аматерског позоришта у Кнежевој пивари. У том позоришту је и играо и режирао. У времену од 31.10. 1857. године до 12.10. 1858. године он је био на разне начине укључен чак у 53 представе. Значајно је помагао у раду Народног позоришта као сценограф. Ово све наводим зато што се може сасвим оправдано предпоставити да је Стева Тодоровић, у том смислу, радио и на поставкама позоришног мачевања. Међутим у време у коме је Стева Тодоровић имао своје школе мачевања Београд је живео сасвим у неком другом свету.

Грађанско мачевање неће, као помама и мода, обузети у толикој мери Београђане као што је обузимала грађане Беча, Пеште, Париза или Загреба тог доба. Присуство великог броја мачеваоца у „Првом српском друштву за гимнастику и борење“ је више био последица харизматичне и генијалне личности Стеве Тодоровића но популарности мачевалачке вештине у Београду. То се, иначе, најбоље потврђивало увек када је Стева Тодоровић из разних разлога напуштао Београд, и напослетку кад буде престао са активностима у друштву. Без његовог присуства у Београду мачевање је увек замирало!

Стеван Тодоровић 1903

Оставио је за собом преко 800 слика, икона и фресака од тога 300 портрета познатих савременика, а међу којима су најпознатији портрети краљице Наталије, краља Милана Обреновића, Корнелија станковића, Ђуре Даничића, Владана Ђорђевића и других. Проглашен је 1904 академиком Српске краљевске академије. Био је академик Петроградске академије уметности и Академије у Катанији (Италија). Умро је 1. јануара 1946.

ШАРЛ ДУСЕ

Непосредна близина Аустрије и Мађарске, као и школовање српских официра и младежи у земљама Европе, одразило се на мачевање и у Краљевини Србији. Тако је долазак Шарла Дусеа у Београд представљао преломни тренутак за повратак вештине европског, модерног мачевања у Србију 19. века.

Шарл Дусе је био Белгијанац који је примио држављанство Краљевине Србије. Ударио је темељ модерног спортског мачевања француске школе у Београду и Србији. У том смислу се може рећи да је тек са његовим доласком у Београд дошло до појаве мачевања које ће овај град увести у европске мачевалачке токове 20. века. Шарл Дусе је био уједно први страни професионални, школовани западноевропски учитељ мачевања (други је био Гионо Мартиненгхи у Загребу, трећи Ангело Торицели у Суботици) који је радио у Београду и Србији. Завршио је Мачевалачку академију у Брислу 1889. године, као први у рангу. Исте године га позива турска влада да се ангажује као учитељ мачевања на Војној академији у Истанбулу. Тамо се Дусе, стицајем околности, 1889. године упознаје са војним аташеом Краљевине Србије и генералштабним пуковником Светозаром Нешићем. Овај га врбује да остави Турску и дође у Београд. Дусе, тако, 1891. године, а на позив краља Милана Обреновића, долази у Београд и бива одмах постављен за учитеља мачевања у Војној академији.

Шарл Дусе ће се 7. децембра 1894. године обратити Министарству просвете са предлогом да се у београдске школе уведе настава из грађанског спортског мачевања. У том писму пише следеће:

„Готово по свим земљама целе Европе па и Америке, по свим средњим школама, давно је уведена настава борења (мачевања), као једна врло важна и корисна активност, не само по телесно развијање подмлатка, већ и као једна чињеница која много утиче на умно јачање и интелигенцију младежи. Данас се вештина борења најпажљивије гаји код свију образованих народа, њени су представници најугледније личности, а међу члановима се налазе највећи научници, уметници и политичари свог времена. Сама важност овог предмета, користи које се од ње добијају и пажња која јој се свуда поклања, најјасније казује, колико би наша школска омладина добила, колико морално и физички напредовала када би јој се дала могућност и прилика, да се са том вештином упозна. Полазећи са те тачке гледишта, налазећи да је она и сувише умесна и

оправдана, учтиво сам мишљења, да би било врло zgodно, отворити врата наших средњих школа и тој УМЕТНОСТИ, спојити је са гимнастиком и давати јој подршке..."

Одговор је дошао веома брзо. Шарл Дусе је био и примљен током исте 1894. године за наставника мачевања у Вишем женском заводу - приватној школи у којој су се обучавале у мачевању девојке отменијих кругова. Овај завод је био смештен на Врачару у бившој Ресавској улици, а потом у улици краља Милана. То је била прва грађанска (цивилна) школа у којој је Дусе у Београду држао часове чисто француског спортског мачевања какво је оно углавном и данас.

Неће проћи пуно времена и Шарл Дусе ће сам у Београду отворити приватну школу мачевања. Отварање ове школе је догађај који се сматра и најважнијим за историју мачевања у Београду и Србији. Наиме, уочи Богојављења 18. јануара 1897. године (по старом календару) г. Дусе са г. Пантелићем и Р. Новаковићем после договора од близу пет часова, је донео одлуку да оснује „Школу борења Шарла Дусеа“. Тада је одлучено да се приступи и што пре оснивању Првог борачког (мачевалачког) друштва у Краљевини Србији.

Сви ови важни договори догодили су се на месту уобичајеном у Београду за такве ствари у оно време: у кафани „Независна Србија“ која се налазила на простору данашњег хотела „Москва“ а преко пута хотела »Балкан«. Школа борења је била на Теразијама у згради „Авале“ (некад „Робна кућа“ на Теразијама, на самом улазу – пасажу у Нушићеву улицу). У овој школи најбољи су били ђаци - Јеврем Јаша Пантелић и Драгомир Т. Николајевић. Члановима те школе су били многи београдски лекари, адвокати, ђаци, студенти, те грађани других професија, а девојке су већином биле из кругова дипломатије.

Теразије из доба Шарла Дусеа (школа се налазила у двоспратној кући косо-преко пута фонтане)

Пошто је Дусеова школа одлично радила и имала пуно полазника, он је одлучио да оснује и прво борачко (мачевалачко) друштво у Београду, а у коме ће свршени полазници његове школе упражњавати мачевање. Тако је на скупштини одржаној 1. маја 1897. године, у присуству великог броја мачевалаца „Школе мачевања Шарла Дусеа“, основано Борачко друштво „СРПСКИ МАЧ“. Од тог периода, заправо, и почиње развој модерне мачевалачке вештине у Београду. Борачко друштво „Српски мач“ се налазило у згради Народне скупштине (угао улице Кнеза Милоша и Краљице Наталије

(бившег Народног фронта) - простор данашњег биоскопа „Одеон“), а чланови раде од 6 до 8 часова увече.

У следећих десет година Друштво је дало изванредне мачеваоце, од грађанских лица: др. Јеврема - Јашу Пантелића, А. Томашевића, Д. Ђокића, адвоката Радивоја Новаковића, др. Војислава Суботића, Бранимира Симића, а из Војне академије поручнике Богољуба Динића, Александра Ј. Јосифовића, Драгомира Т. Николајевића, Драгољуба Бајаловића, Радивоја Елезовића и Милутина Лазаревића.

О оснивању друштва, београдски лист "Вечерње новости" од 1. јуна 1897. године, пише: „Прошлог месеца је основано и започело свој рад једно ново спортско друштво, коме је циљ искључиво борење (фехтовање). То ново друштво се зове „СРПСКИ МАЧ“, а његове статуте је потврдила Управа града Београда. Борачко друштво се налази у згради Народне скупштине, а чланови раде од 6 до 8 часова увече. Друштво је изабрало своју управу у следећем саставу: председник Владимир Рајковић, артиљеријски капетан; подпредседник Др. Божо Чолак-Антић, а чланови управе Михаило Барјактаревић, коњички капетан, Васа Божидаревић, артиљеријски поручник и Радивоје Новаковић, правник. Друштвени учитељ је Шарл Дусе, професор мачевања на Војној академији“.

Први, у штампи забележен, јавни час овог друштва, и уопште у новинама забележено мачевалачко надметање у Београду, је организовано управо од стране „Српског мача“ и то средином маја 1897. године. Главни организатор и учесник је био Шарл Дусе. Надметање је било организовано у кафани „Булевар“ која је била у згради у којој се данас налази биоскоп „Балкан“.

Зграда у којој се одржало прво забележено мачевалачко надметање у Београду од стране „Српског мача“ маја 1897. године

Новине каснијег периода о том догађају пишу: „Тада је била толика навала света да није било ни карата, ни седишта. На том борењу био је као учесник г. Сантели, професор мачевања из Пеште са својим млађим братом. У борби са мачевима г. Дусе, професор Војне академије у Београду, однео је победу над г. Сантелијем.*

*** прим. аутора - Гроф Сантели је широм Европе тога времена био познат по томе што је на турниру организованом између гардиста бечког двора и самураја јапанског цара, који је био у посети Бечу, предводио гардисте који су до срамоте потукли своје противнике са преко 100 погодака разлике.**

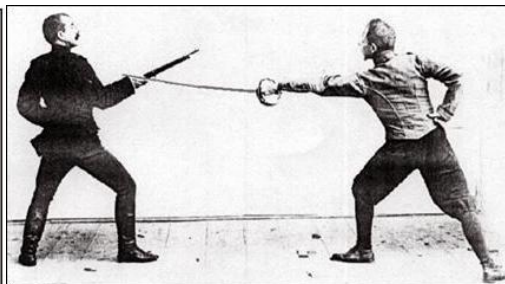
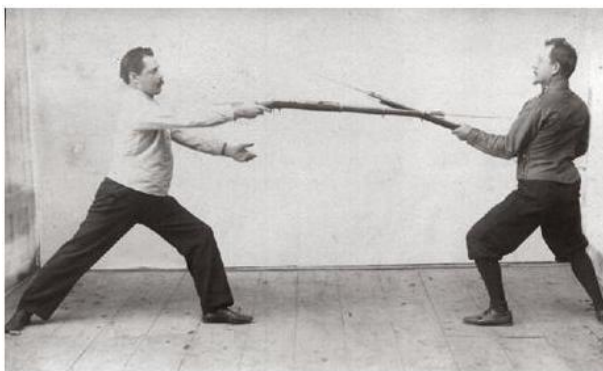
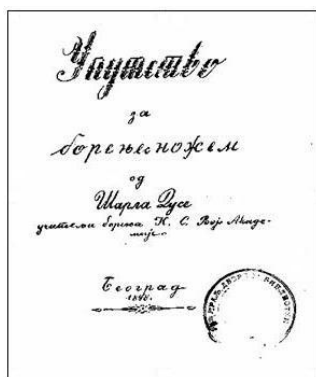
Урнебесно плескање била је награда за успех. Остали чланови који су радили, а било их је преко 25, показали су да се 'многог може учинити јаком вољом'. Први председник друштва је био г. Влада Рајковић, овдашњи капетан, а сада потпуковник. У његовом раду за развитак мачевања, као и приређивању првог јавног борења у Београду, био је најјаче потпомогнут од стране г. Славка Грујића, тада представника Србије у Лондону. Видело се одмах да се са паметно здруженим снагама постиже и највећи успех." - („Српски витез", бр. 7-10, 1909. год.) Од 1889. до 1909. „Српски мач" је давао најбоље борце у војсци и у грађанству.

Међу најпознатијим мачеваоцима „Српског Мача" најбољи је био Љуба Стојановић. Он је мачевање учио у Бечу код професора Хортла. О вештини и умећу мачеваоца нам говори извештај са „Јавног борења" одржаног 1901. године код Коларца. „Ту је било 8 професора борења из разних држава који су имали за противнике чланове Српског Мача. Испало је овако: професор Џеноро није победио г. Васу Симића; професор Прукер, раван је био г. Јеврему Пантелићу; професора г. Заковарова из Варшаве потпуно је потукао г. Р. Новаковић. Тек тада су видели присутни гледаоци, да Београд има ваљаних бораца дораслих страним.« (Српски витез, јун 1909). Српски Мач у коме ће се стално смењивати управе и који ће постојати скоро 15 година имао је девизу: "Прегатоцу Бог помаже".

Шарл Дусе ће предводећи београдске мачеваоце укрстити своје оружје и са највећим светским легендама тог времена. Овде треба издвојити мачевалачку академију одржану 1904. године у Великом Бечкереку где се борио са Аустријанцем српског порекла, мачеваоцем светског гласа Миланом Нералићем.

Овај период је и од изузетног значаја за војно мачевање. Наиме, Шарл Дусе за потребе К. С. Војне Академије 1898. године издаје књигу: „Упутство за борење ножем (бајонетом)", на 32 стране и са 25 фотографија.

Готово је сигурно да су слични приручници рађени и за борбу сабљом и рапиром, али се нису сачували у ратним разарањима која су следила.

Такође, 1. новембра 1900. године на иницијативу Шарла Дусеа Војна академија у Београду је отворила „ОФИЦИРСКУ ШКОЛУ БОРЕЊА“. Професор мачевања у њој је био Шарл Дусе.

Прва класа мачеваоца „Официрске школе борења“ са Шарлом Дусеом у средини (1900)

Шарл Дусе је практично био задужен за одржавање наставе мачевања у целој војсци и у том смислу његове активности нису биле везане само за војну академију већ и ниже војне школе у Београду.

Официри мачеваоци у дворишној згради Војне академије: Петар Миљковић, Драг. Николајевић, пуковник Дамјан Поповић, Шарл Дусе, мајор Душан Пешић, Богдан Хајнц, Александар Стојичевић, Мил. Лазаревић, Александар Јосифовић, Богољуб Динић, Драган Бајаловић, Милан Завађил, Божидар Гојковић, Душан Кузмановић, Рад. Елезовић, Рад. Аранђеловил, Драг. Радојчић, Г. Миловановић, Стојан Поповић, Милив. Лукић, Пав. Јуришић (Лист „Спорт и свет“, Београд, 1.1.1905)

Војна академија која је била затворена од септембра 1912. до октобра 1913. године и од јула 1914. до октобра 1919. године, поново је отпочела са школовањем својих питомаца 1. октобра 1919. године. За управника је постављен генерал Живко Г. Павловић 10. јуна 1919. и на тој дужности остаје до 7. октобра 1920. године. Предмет борења (мачевање) предаје поново Шарл Дусе, сада са звањем вишег наставника борења. Шарл Дусе ће држати активно наставу мачевања на Војној академији (са прекидима због I светског рата) практично све до 1923. године.

Вежбе војног мачевања пешадијском официрском сабљом у време пензионисања Шарла Дусеа - дворишни простор Војне академије у Београду, 1924. године

За период око и после 1900. године је карактеристичан не само процват мноштва ГРАЂАНСКИХ школа мачевања већ и процват ДВОРСКОГ мачевања. Тако су принчеви Ђорђе и Александар Карађорђевић још од 1903. године добијали редовно часове мачевања лично од Шарла Дусеа. О овоме принц Ђорђе Карађорђевић (старији син Петра И Карађорђевића) у својој књизи „Истина о мом животу“ пише следеће:

„Отац нам је већ одавно узео учитља за мачевања, професора Шарла Дусеа, који предаје мачевање питомцима Војне Академије. По споразуму са оцем долази два пута недељно у двор да учи Александра и мене. Набављена нам је специјална опрема и мој брат и ја се са задовољством мачујемо. Није то увек само вежђба и игра. Када смо љути један на другог, наваљујемо јаче. Наш професор, белгијанац, тумачи ове наше испаде напретком у учењу и искрено се радује. После онога сусрета у Двору, на дан Александровог шеснаестог рођендана,, када ме је Александар онако увредио у присуству капетана Живковића, Александар и ја, тако смо силовито наваљивали један на другог да је наш учитељ био усхићен. „Браво, браво“ узвикивао је док се спретно уклањао да нам не смета. „Одлично, одлично“, како само напредујете, рекло би се да присуствујем правом мачевању професионалаца. Професор је задовољан нашим мачевањем, а задовољни смо и ми. Часови мачевања дају нам прилику да искалимо свој бес...“

Шарл Дусе у лову на Авали, поред средњевековног утврђења Жрнов. С десна на лево: Шарл Дусе, учитељ мачевања на војној академији, принц Ђорђе Карађорђевић и Михаило Пертовић Алас (седе).

Априла 1907. године, одлуком Министарства просвете основана је и прва гимнастичка школа у Србији а под називом „Државна гимнастичка школа у Београду“. Циљ ове школе је био образовање наставника гимнастике и мачевања у средњим школама. Настава је трајала у два тромесечна циклуса. Међу наставницима стручних предмета је био и Шарл Дусе „за борење“. Дусе је по програму те школе како у прва тако и у друга три месеца држао по четири часа мачевања недељно.

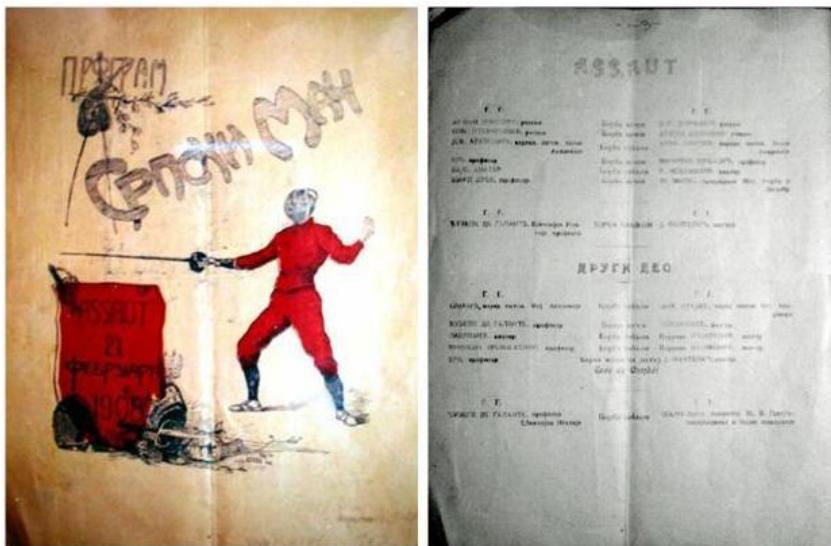
Шарл Дусе (десно) у Врњачкој Бањи са инг. Павлом Денићем, управником града Београда и конзулом у Солуну са породицом

Шарл Дусе је средином 1907. године заједно са французом (или мађаром?) Ербом и Милутином Крњајићем активно учествовао у раду Борачког друштва „Душан Силни“. Осим тога, Шарл Дусе је са својим најбољим мачеваоцима наступао и на међународним

мачевалачким академијама у Будимпешти, Бечу, Паризу, Софији, Загребу, Београду и другим градовима. Тако је одржана једна мачевалачка академији у Београду 21. фебруара 1908. године. На њу је дошао Ђузепе де Галанте највећи шампион Италије, такође професор мачевања. Ова свечана академија је уједно била и прва позната мачевалачка манифестација која је одржана под покровитељством круне тј. Његовог Краљевског Височанства Краља Петра I Карађорђевића.

Београдске новине су 4.3.1908. следећим извештајем, из којег се најбоље може видети дух мачевања у Београду тог времена, пропратиле овај догађај века у Србији тог доба.

„Ретка витешка свечаност Српског Мача сакупила је одабрану публику у сали Коларчевој; по средини подијум за борбу лепо украшен, редови седишта са обе стране. Краљ, престолонаследник Ђорђе, принцеза Јелена и кнежевић Павле увеличали су присуством сјај ове спортско-монденске вечери. Даме у дивним тоалетама испуниле су прве редове у округ Краљевих седишта. Приметили смо дворску даму принцезе Јелене, г-ђу Сергијев, маркизу Лагаргон са ћерком, г-ђу Андре Николића, г-ђу Стеве Ловчевића, г-ђу пуковника Сондермајера (исти је имао двобој са Црњанским – прим. А. Станковић), г-ђу и г-ђицу Поповић, г-ђицу и г-ђице пуковника Протића, г-ђицу Наталију В. Ђорђевића, г-ђице Угричићеве,, г-ђу Грујић, г-ђицу Лозановићеву итд; од госпде руског посланика Соргијева са сином, аустријскога посланика барона Форгача, барона Ларго, аустријскога војног аташеа мајора Танцоша, кнеза Липе, Арслан Беја, бојног бугарског аташеа мајора Ганчева. Преко од Краљевог седишта у првоме реду генерал Угричић, пуковник Штурм, И ађутант мајор Милош Поповић, ордонанс Н.В. престолонаследника капетан Милан Недић, у председничкој фотељи г. Андра Николић, министар просвете; почасни председник Српског Мача др. Суботић и др. Кујунџић, пуковник Милош Васић, Стеван Ловчевић, пуковник др. Сондермајер, Миша Свилокосић, мајор Пурић, др. Панић, др. Коен, др. Гига Јакшић, Ђока Јовановић,скулптор, итд.

Плакат надметања организованог од стране Борачког друштва „Српски мач"1908. године са учесницима и програмом такмичења на академији

Дириговали су борбом Андра Николић и др. Суботић. У првој партији аплаузом су поздрављени за складну и вешту борбу Андре Николић, Стеван Ловчевић, Никодије Стевановић, Душан Јанковић, гимназијалисте Академци и

наредници Јован Аћимовић, Алекса Протић, Арачић и Стајић. Са пуно хвале, професор Ерб и Милутин Књајић у складној борби флоретом ради лепоте става и рада, узајамним договором, готово без тушева, допали су се. Вајс и Новаковић у борби сабљом нису се могли сложити, њихово такмичење са прекидима без следбености, са ударцима без задржавања, много хитрине, мало размишљања, Новаковић би и без ових примедби надмашио Вајса.

Шарл Дусе, професор, јубилар, борио се са великим знањем против аматера високога ранга др. Малецом, њихова борба мачем, једна лепа лекција из борбене вештине, са преимућством за професора са пуно хвале за аматера, који је одлично представљао хрватске борце и свој И хрватски мачевалачки клуб, чији је председник др. Малеш, обасут је хвалом од београдске публике. Шампион Италије Ђузепе де Галанте и Ј. Пантелић очарали су публику својим зналачким ассаут-ом. Њихова борба сабљом испуњена с краја на крај везом у ударцима одбрањеним у повраћају. Борба која је истицала сваког момента је била све интересантнија, рука је летела брзином, да би се задржала у нижим одбранама, противници су ривализовали у тешком ескивирању тела (повлачењем), да би одбранили директне нападе у недостатку терена, или из тих мучних позиција у велики одскок или бод. Удари готово поједнаки и с једне и с друге стране изазивали су аплаузе и они су топло поздрављени. Новаковић је успео да у мачу подржи снажну борбу са професором Галантеом, он се више допао у овој борби, него ли на сабљи, тим пре што је професор Галанте у флорету непобедив. Проншахнер у сигурном и лаким и лепом ставу, изненађен знањем и брзином свога противника поручника Јосифовића, био је у неколико збуњен учестаним нападима овог одличног дусеовог ученика. Јосифовић се није требао толико журити; његово преимућство је било толико и без тога видљиво, лојалноме борцу ред је оставити нешто времена да се прибере, лепота борбе је у честим ударцима и ове треба тражити. Прошнахер је веома јак борац.

Павловић, елегантан и снажан, желео је да пред одабраним скупом покаже лепоту рада и свог дивног става. Он је успео, да са својим противником поручником Лазаревићем издржи ассаут – интересантан и добар, Лазаревић витак у ставу, увежбанији од свога противника, показао се сигурнији у одбрани и рипосту; али кад је у брзини недовољна одбрана а за спас се тражи инстинктиван рад, ред је рећи пардон – ипак они су се допали.

Ерб, професор и Пантелић, аматер, показали су нам једну кратку фразу у борби л, Епее де Цомбат – мачем за двобој (ово је први помен надметања у борбеном мачевању у Србији – примедба А. Станковић) уз обазривост »дивљих мачака«. Ово поређење из Јакшићевог стиха може се узети као девиза за рад мачем двобојским. Ту се највећма цени први погодак и ла беле – последњи, условно. Они су обојца поздрављени од присутних, њихов је рад био веома допадљив и од исте школе, у авантаж Пантелићу први и ла белле у авантаж Ербу, у ногу и ау маскуе. Борба је постала интересантном, но поломљени мач онемогућио је, да се продужи, надајмо се видети их у другој прилици. Али су најбољи борци били те вечери два насртљива малишана, два див јунака у оделу Немањинских пажева, сиротани у Српском Мачу. Кнежевић Павле највише им је пљескао. Галанте и Дусе – цлоу де ла соирее – задивили су нас, сва хвала је недовољна да се оцени такав уметнички рад, достојствен и необично интересантан. Ви који нисте присуствовали вечери Српског Мача изгубили сте много. Уметници и кавалери, одлика есцирнуура –, стари камаради и познаници у истој оваквој борби задивили су чак и париску публику; пред нама су се дохватили џинови у сабљи, Дусе, хладан, са мајсторством доминира над противником. Галанте, проницљив, брз и хитар у бесконачност брани се као ласица. Све се то сложено приказало у борби која је била право савршенство борачке уметности. Евива Галанте! Браво Дусе! Браво Српски Мач!

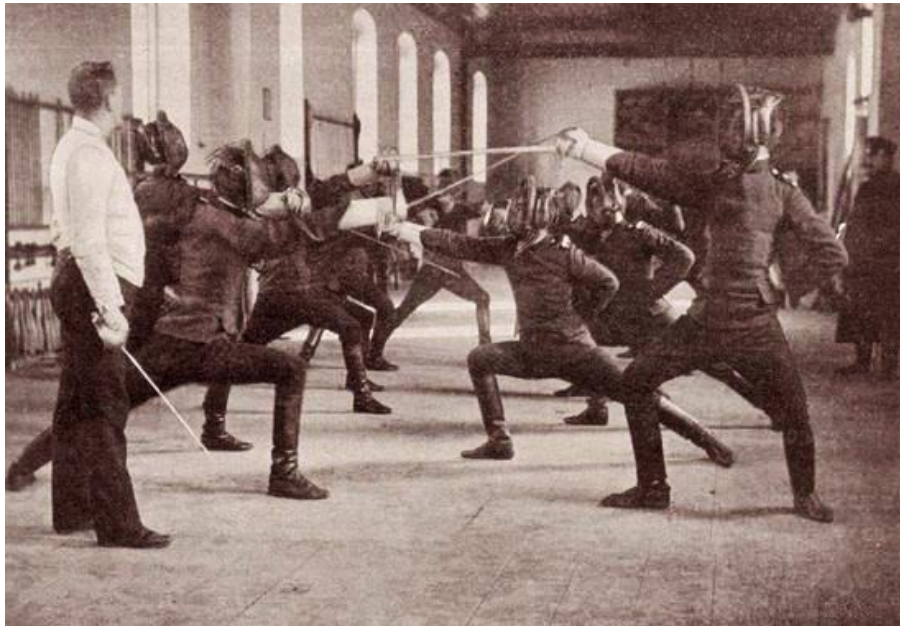

Јеврем Пантелић, Шарл Дусе, Ђузепе де Галанте 1908. година

Честитка и аплауз Краља, престолонаследника и Његовог дома занела је борце уметнике и они се јуначки на писти загрлише уз урнебесно пљескање очаране публике. У име Српског Мача Јевреме Пантелић је предао диван букет цвећа Њ. К.В. принцези Јелени. Краљ је честитао борцима, а престолонаследник Ђорђе послао је на дар шампањац. На свечаном банкету је у здравље Краља, престолонаследника и Његовог дома, Ј. Пантелић попио здравицу а одговорио му је у здравље краља талијанског Галанте. Андри Николићу, почасном председнику Српског Мача, честитамо на успеху његових младих чланова и нека их и даље води његов углед и заузимљивост у том правцу. Српски Мач и његов председник заслужују нашу сву похвалу и подстицај српске штампе".

Иначе, по физичком изгледу Шарл Дусе био је човек средњег раста, атлетски грађен, веома издржљив, одличан учитељ мачевања и изванредни педагог, ентузијаста у мачевалачком спорту. Сродио се са новом средином и оженио се са Новосађанком Аном Лукачек (Чехиња). Становали су у згради која је била на углу улица краља Александра и Кондине. Бавио се, такође, и мотоциклизмом и бициклизмом. Учествовао је у „Велосипедској трци Ниш - Београд" на стази дугој 250 километара, 20. маја 1898. Био је и члан Управе Првог српског Велосипедског Друштва од априла 1900. (основано 18. новембра 1884), а такође је чланом Лоптачког отсека „Српског мача" од 1906. године. Појавом првог аутомобила 1903. године и првог мотоцикла 1904. године у Београду у одређеним круговима се повећава интересовање за куповину тих моторних возила. Наравно, Шарл Дусе се прво определио за мотоцикл и то белгијски „Ф.Н." Почетком 1910. године продавао је ове мотоцикле тј. заступао фабрику „Ф.Н." у Кондиној улици, да би 1911. године купио свој први аутомобил, такође марке „Ф.Н." који је носио регистарски број 16. За свој дугогодишњи и веома успешан рад, од 1891.

године као врсни учитељ мачевања у Војној академији, а на предлог Министарства војске и морнарице Краљевине СХС, виши наставник борења Шарл Дусе је 12. јула 1920. године одликован Орденом Св. Саве II реда, а 8. новембра 1921. године одликовање је примио и виши учитељ борења и старешина одељења у Војној академији, пешадијски пуковник Богољуб Динић. Пошто је мачевање предавао у Војној академији од 1891. године, са прекидима због ратова, до 1. маја 1923. године Шарл Дусе одлази у заслужену пензију. Две недеље пре тога, 17. априла 1923. године је други пут одликован и то Орденом Белог Орла I реда.

Час мачевања у сали Војне академије (највероватније 1923. година) - лево: Шарл Дусе, виши наставник мачевања. Јасно се види да официр десно за вежбу користи сабљу са бојево-вежбовним (а не спортским) сечивом.

За Шарла Дусеа је везана и једна прича од Љубе Јовановића у којој он тврди да је један од вођа Црне Руке, Војислав Танкосић, организовао у Београду обуку у гађању револвером младих будућих сарајевских атентатора. Инструктор је био Стојадиновић, у то време један од најбољих стрелаца у земљи. Он је Гаврила Принципа и Трифка Грабежа обучавао на стрелишту код Смутековца, изнад Вајфертове пиваре. Пуцало се из два нова „бровинга“ које је донео Танкосић. Ови револвери су наводно били поклон белгијанца Шарла Дусеа, наставника мачевања у Војној Академији у Београду и заступника белгијске фабрике оружја „Национал“ у Србији.

Шарл Дусе је умро је 29. јула 1929. године у Београду и сахрањен је на Новом гробљу, парцела 12, ИИ ред, гроб 26, гробница Милана Ђ Карића. Сахранио га је Никола Лукачек (Битољска 22).

СВETИСЛАВ ЈОВАНОВИЋ

Један од најпознатијих мачевалаца Европе 19. века, сликар и фотограф са огромним међународним угледом. Један његов биограф (Арнаутовић) је написао: „*Г. Светислава Јовановића су нарочито добро познавали Французи, Шпанци, Енглези и Американци; ми, његови земљаци мање.*“; г. Јовановић је био врло позната личност у париском отменом друштву и уметничким круговима, где је већ више деценија цењен и поштован као уметник и као друштвен, необично коректан и духовит човек... и ако је Јовановић био добро познат у Паризу, и ако је у своје време његово име бележила цела светска штампа, у домовини је био скоро потпуно заборављен." (Крешимир Ковачић)

Рођен је 1861. године у Вршцу. Био је брат познатог српског сликара Паје Јовановића и Милана Јовановића, најпознатијег српског фотографа 19. века. Гимназију је завршио у Бечу, где је и почео студије сликарства. Наставио је да се усавршава 1879. године у Петрограду, Минхену (код брата Паје Јовановића) и Паризу на Академији Жилијан. Већи део живота провео је у Паризу у коме је живео педесет година.

Нарочито је био цењен у Паризу где је живео и радо приман у највише француске кругове. Један од његових најближих пријатеља био је син председника Француске Републике, Садик Карно. Светислав Јовановић је Одликован 1928. године француским орденом Легије части, а Краљевина Србија му је доделила ордење највишег ранга: Орден Белог Орла и орден Светог Саве. Светислав Јовановић је начинио један аутопортрет на коме себе приказује у мачевалачком оделу са четкицом у рукама.

Svetislav Jovanović

Наиме, он није био само уметник већ и пливач, јахач и мачевалац са светском славом у то време. Светислав је у Паризу као мачевалац освојио највише шампионске титуле 1904. и 1907. године. О томе Гастон Ренар, јовановићев биограф, који га поставља међу најславније мачеваоце света, пише: „Стотине побеђених испустили су своје оружје под Јовановићевим ударцима.“ У часопису „Оружје“ (Лес Армес), нарочито из 1908. године Јовановић се ставља уз највеће мачеваоце света као што су Бода, Лана, Бусеа. Да све то није било претеривање види се и из податка да је Јовановић био председник највећег и најјачег мачевалачког клуба у Француској – „Париског мачевалачког клуба“, у коме су се окупљале личности из највиших кругова Француске. На то место је Јовановић, као страни грађанин, био изабран иако су правила изричито одређивала да председник може бити само Француз. Јовановић је умро у Паризу 1933. године и сахрањен је на гробљу Перлашез на коме је место само за најугледније.

Текстови преузети из књиге „Витешко, дворско и грађанско мачевање у Београду 1403–1940“

проф. Александар Станковић,
учитељ мачевања
Школе мачевања „Свети Ђорђе“,
Београд, 2010

www.macevanje.org

